

Момчило Грубач: НАКНАДА ШТЕТЕ ЗА НЕОПРАВДАНУ ОСУДУ И НЕОСНОВАНО ЛИШЕЊЕ СЛОБОДЕ. — Београд 1979, стр. 160. — Савремена администрација.

Установа накнаде штете настале неоправданом осудом уведена је у југословенско право Законом о кривичном судском поступку од 1929. год., иако је интересовање за установу постојало већ много раније. Југословенско право после 1945. год. није признавало право на накнаду, и оно је поново уведено Законом о кривичном поступку од 1953. год. у најужем облику као накнада материјалне штете потекле искључиво из неоправдане осуде, без узимања у обзир остале облике неоправданог лишења слободе. Изменама законика установа је сукцесивно проширивача (у међувремену широко је постављена и у Савезном уставу) на све нове и нове случајеве оштећења и дефицитивни облик је добила у Закону о кривичном поступку од 1974. године, и обиму коме би се тешко још шта могло додати. Установа је обрађивана у делима која имају за предмет Кривично процесно право као целину, и у делима која се баве одговорношћу државе за накнаду штете уопште, затим у низу чланака који се протржу чак од друге половине прошлога века, али монографске обраде у Југославији није било, и аутор то сада чини овом књигом, узимајући у обзир све што је до сада о овом објављено у нашој земљи. Расправа се бави питањем накнаде штете за неоправдану осуду у пуном обиму, тј. не само накнадом у кривичном поступку, већ и поступку по привредним преступима и поступку по прекршајима (административно-казненом поступку).

Аутор обрађује теоријске основе установе, и сва питања теорије и праксе која се постављају по природи ствари или која се јављају у пракси, узимајући као позитивноправну базу југословенско право упоређујући, уз критичку оцену поједина решења југословенског права са решењима аустријског, француског, италијанског права, права Савезне републике Немачке, и правима Демократске Републике Немачке, Мађарске и Чехословачке, уз навођење и критичку анализу обилне праксе Врховног суда Југославије о овој материји.

Прво поглавље књиге аутор посвећује теоријским питањима установе: оправдању, правној природи и нарочито основима накнаде. Изложивши различита мишљења о правном основу накнаде, аутор закључује речима да постоји разумљива и научно оправдана потреба да се одреди природа сваке установе и у исто време да се свака установа укључи у шире правне конструкције правног система, али да је погрешно то радити на силу и по сваку цену. Нове установе се стварају да одговоре потребама и духовним расположењима савременог човека, без обзира да ли ће се моћи уклопити у постојеће шеме или ће остати ван њих. Битно је открити циљ установе и оценити његову друштвену оправданост. Полазећи од тога аутор закључује да је накнада штете за неоправдану осуду једна од гаранција оних права на слободу, лични интегритет и друга лична права човека које устав и закони зајемчују грађанима, и која би без ове мере у неким случајевима остале прикламације без практичног

значаја. Савремено уређење ове накнаде пример је прогреса и развоја хуманистичке идеје о заштити човека и грађанина и његових основних права и слобода, као и прогреса у правном развоју државе уопште. То је све више једно основно политичко право грађанина, које је нашло места непосредно у уставима.

Даља излагања се односе на услове за накнаду штете, како за неоправдану осуду, тако и за неосновано лишење слобода у свим његовим облицима (притвор, лишење слобода услед грешке или незаконитог рада државног органа, због неосновано издржане казне).

Посебно поглавље посвећено је врстама штета које се накнађују и облицима у којима се штета може појавити: штета због престанка радног односа и својства осигураника социјалног осигурања (губитак стажа осигурања, изгубљени или умањени лични доходак, као и остале штете: неискоришћено право на годишњи одмор, обустава децјег додатка, изостало напредовање у служби, неостварено право на стан, итд). Посебно је реч о накнади штете лицима која обављају професионалну делатност личним радом и незапослених лица. Дат је и преглед захтева који се у поступку за накнаду постављају осим поменутих (прекинуто школовање, одложено запослење, погоршање здравља и трошкови лечења, опозивање поклона и губитак наслеба, издаци које је родбина имала око посете осуђеном и слања пакета са храном и личним потребама, трошкови поступка, имовинскоправни захтев и повраћај одузетих предмета, плаћена новчана казна и конфискована имовина, оштећене ствари приликом претресања стана и штета настала одређивањем јемства, неимовинска штета: повређена част, нарушен углед, душевне и физичке патње, немогућност бављења друштвено корисним радом). Аутор посебно говори о облицима које може добити досуђена накнада.

Последње је поглавље посвећено поступку за накнаду: активној и пасивној легитимацији, поступку пред органом управе и пред судом.

Материја накнадне штете неоправдано осуђеним и неосновано лишеним слобода сложена је материја по себи. Она је још сложенија због тога што се, иако смештена у кривични поступак тесно преплиће са облигационим правом, радним правом, управним правом, а због тога што се остварује у парници и са Грађанским процесним правом. Аутор је своју расправу тако многострано и обрадио.

Рад показује дубоку анализу проблема, логику и вођење рачуна о реалним друштвеним односима при закључивању, отвореност и јасноћу у излагању. Сигурно је да се за дужи период времена, при расправљању о накнади штете неоправдано осуђеним, овај рад неће моћи мимоићи.

Тихомир Васиљевић